

ERIC HEINZE:**Hate Speech and Democratic Citizenship**

Oxford University Press: 2016, 248 p.

Eric Heinze vypracoval dôslednú a intelektuálne stimulujúcu právno-filozofickú analýzu a kritiku trestania nenávisťných prejavov v súčasných demokraciách. Tvrdí, že tie majú vhodnejšie nástroje na boj s násilím a diskrimináciou zraniteľných skupín ako cenzurovanie občanov. Kniha pozostáva zo siedmich kapitol vrátane úvodu a záveru. Úvod situuje skúmanie knihy do súčasných zápasov o slobodu prejavu, pre ktoré je príznačná neochota reprezentantov západných liberálno-demokratických hodnôt principiálne sa postaviť na ich obranu, najmä na obranu slobody prejavu. Heinze to ilustruje tvrdením Pierra Jourdeho, ktorý poznamenáva, že „*najposvätejším Bohom na západe, tým, koho sa neodvažujeme dotknúť, je Alah. Z Ježiša a jeho otca sa smežeme, koľko sa nám len zachce*“ (s. 1).

Heinze spochybňuje liberálnu predstavu, že demokracia v princípe vyžaduje vytesnenie obsahovo nenávisťných prejavov z verejnej rozpravy, resp. spochybňuje liberálnu stratégiu, ktorá to robí na základe obhajoby individuálnych práv. Zdôrazňuje, že demokratická verejná rozprava je nielen individuálnym právom, ale ide o „*podstatnú vlastnosť demokratického občianstva*“ (s. 4). Nepopiera oprávnenosť bezpečnostného argumentu v prospech obmedzovania slobody prejavu (ochrana zraniteľných skupín), ale zdôrazňuje, že nevyhnutnou podmienkou demokracie je zabezpečenie slobody prejavu ako „*výsady občana na prejav vo verejnej rozprave*“ (s. 5). Heinzovým cieľom je obhajoba takého štátu, ktorý „*presadzuje pluralistické antinenávisťné svetonázory bez toho, aby trestal občanov, ktorí vo verejnej rozprave zatracujú tento ideál*“ (s. 7).

Druhá kapitola predstavuje liberálne pohľady na slobodu prejavu, ako aj pohľady inšpirované republikánskou, komunitaristickou teóriou či kritickou teóriou. Jej cieľom je odlíšiť liberálny prístup vychádzajúci z koncepcie individuálnych práv od demokratického prístupu. Za problém liberálnych prístupov označuje to, že ich východiskový rámec, teda rámec individuálnych práv „*pristupuje k demokracii ako kľúčovému, ale stále len jednému z faktorov, ktoré treba vziať do úvahy za účelom interpretácie práva na slobodný prejav. ... Demokracia končí v hodená do zmesi princípov, ktoré sa vzápätí vzájomne vážia a vyvažujú*“ (s. 13-14). Niektorí liberáli sú zástancami zákazu nenávisťných prejavov (*hate speech bans*), iní jeho odporcami. Heinze tvrdí, že demokratický prístup, ktorého základom je sloboda prejavu, je schopný lepšie zdôvodniť odmietanie tohto zákazu v konkrétnych podobách demokracie. Načrtáva aj primárne členenie pozícií voči nenávisťnému prejavu vo verejnej debate. Identifikuje pozície ako (procedurálny a substantívny)

prohibicionizmus (obhajujúci jeho zákaz) a opozicionizmus (spochybňujúci jeho zákaz). Za zmienku stojí, že *obe* pozície bývajú zdôvodňované buď deontologicky, alebo konzekvencialisticky.

Tretia kapitola poukazuje na nedostatky dominantných prístupov založených na právach, a to v súvislosti s uznaním požiadaviek na autentickú demokratickú spoločnosť. Heinze odlišuje liberálny prístup k slobode prejavu od demokratického. Kľúčovým rozdielom medzi nimi je, že zatiaľ čo pre liberálov je sloboda prejavu liberálnym *právom* na prejav, pre demokratov ide o *výsadu* občana. Ide o to, že slobodný prejav vo verejnej rozprave nie je v demokracii len jedným zo zoznamu ľudských práv, ale predstavuje základný predpoklad demokratickej legitimacy. Keďže tento predpoklad je základný, nemožno ho podrobiť vyvažovaniu, ako to možnorobiť s inými (politickými) právami či slobodami.

Štvrtá kapitola spresňuje dôraz na ideál čo najširšej slobody prejavu občana vo verejnej rozprave, jeho ukotvenie do historicky špecifickej formy demokracie, ktorej sme svedkami od šesťdesiatych rokov minulého storočia vo vybraných demokratických krajinách západu. Túto podobu demokracie Heinze nazýva „*dlhodobá, stabilná a prosperujúca demokracia – DSPD*“ (s. 70). Vzhľadom na to, že tento historicky unikátny typ demokracie je komparatívne spôsobilejší eliminovať riziká spojené s nenávisným prejavom, umožňuje využívať legitímnejšie a efektívnejšie formy eliminácie škôd nenávisného prejavu bez cenzurovania prejavov občanov. Čiže spoločnosť, ktorá aktuálne plní všetky štandardy DSPD a zároveň chce obstáť v teste vlastnej demokratickej legitimacy, nemôže demokraticky legitímne obmedzovať nenávisný prejav vo verejnej diskusii. Môže síce regulovať verejnú debatu, ale výlučne názor nepostihujúcim (*non-viewpoint-punitive*) spôsobom.

Piata kapitola konfrontuje argumentáciu zástancov zakazovania nenávisných prejavov, teda vysporiadava sa s výzvou tzv. prohibicionistov. Tí argumentujú buď z pozície priamej alebo nepriamej príčinnej súvislosti medzi nenávisným prejavom a nenávisnými činmi. Tu je však prohibicionistická výzva relatívne ľahko neutralizovateľná, keďže takáto súvislosť sa v kontexte DSPD ťažko preukazuje. Oveľa závažnejšou výzvou pre Heinzeov prístup je výzva deontologického prohibicionizmu, ktorý vychádza z obhajoby ľudskej dôstojnosti. Jeho stúpenci totiž nekladú do popredia priamu či nepriamu príčinnú súvislosť nenávisného prejavu a škody spôsobenej cieľovej skupine, ale zdôrazňujú, že nenávisný prejav ako taký je intrinziicky zlý – čo je v demokracii dôvod na jeho legitímny zákaz.

Šiesta kapitola situuje model DSPD do širšieho kontextu zápasu o legitimitu nenávisného prejavu vo verejnej debate demokratickej spoločnosti, keď spochybňuje zjednodušujúcu dichotómiu na americký (opozicionistický) prístup a (prohibicionistický) prístup ostatných krajín. Heinze argumentuje, že diskusia sa stáva obeťou určitého – a chybného – kultúrneho či historického determinizmu, ktorý konštruuje dejiny ako formu osudu. Odmieta ideu americkej jedinečnosti a zdôrazňuje stáročné paralely medzi Európou a USA v otázke regulácie provokatívneho prejavu, ktoré boli prerušené až v súvislosti so skúsenosťou masívneho a radikálneho porušovania ľudských práv počas druhej svetovej vojny, resp. povojnovou reflexiou tohto javu v Európe a jej vplyvov na

model regulácie nenávistného prejavu. Ako alternatívu k takejto chybnéj dichotómii „USA verzus zvyšok sveta“ Heinze obhajuje DSPD model ako vhodnejšie kritérium na odlišenie krajín, ktoré môžu legitímne aplikovať zákaz nenávistného prejavu (non-DSPD krajiny) od tých, v ktorých je tento zákaz nelegitímny (DSPD krajiny).

Záverečná kapitola je koncipovaná ako stručné vysporiadanie s dvadsiatimi najčastejšími argumentmi v súvislosti so zákazom nenávistného prejavu. Heinze tu ponúka odpovede, ktoré na tieto výzvy ponúka model DSPD. Dialogická forma rekapitulácie vhodne dopĺňa jeho detailnú deontologicko-opozicionistickú argumentáciu knihy, resp. zdôrazňuje jej ústrednú tézu, že dlhodobá, stabilná a prosperujúca demokracia môže a má plne zachovávať vlastnú legitimačnú podmienku týkajúcu sa prejavu. Táto podmienka vyžaduje rešpektovanie občianskej výsady slobody prejavu, teda to, že občana nemožno názorovo selektívne trestať za jeho názory vyjadrené vo verejnej debata.

Heinzova kniha je síce výrazne ideovo vyhranená, ba až provokatívna, ale intelektuálne poctivá. Jej ústredný argument, ktorý diskvalifikuje zjednodušujúce delenie strán v otázke právnej regulácie nenávistného prejavu na tábor zástancov a tábor odporcov zákazu nenávistného prejavu v demokratickej spoločnosti, sa opiera o kompetentné vysporiadanie s argumentáciou súperiacich pozícií. Heinze zastáva demokratický historicizmus, teda neobhajuje univerzálnu demokratickú legitimitu nenávistného prejavu (tú limituje výlučne na DSPD) a zároveň pripúšťa jeho legitímnu prohibíciu v kontexte určitých (menej vyspelých) sociohistorických stelesnení demokracie. Demokracia, ktorej (čo i len dočasne) chýba ktorýkoľvek z parametrov DSPD, môže z dôvodov bezpečnosti a ochrany cieľových skupín nenávistného prejavu zakazovať a obmedzovať nenávistný prejav vo verejnej rozprave.

Heinzov argument implikuje, že obmedzovanie nenávistného prejavu v demokratickej spoločnosti nepredstavuje demokratický ideál, ale skôr ústupok z ideálu, ktorý vyžaduje občiansku rovnosť v slobode prejavu. Tento ústupok je však legitímny vždy vtedy, keď ho odôvodňujú kontextuálne špecifické (dočasné či dlhodobé) právno-politické a sociálno-ekonomické nedokonalosti príslušnej demokracie. Čím je však demokratická spoločnosť trvacejšia, stabilnejšia a prosperujúcejšia, tým menej legitimity budú mať akékoľvek názorovo selektívne obmedzenia slobody prejavu vo verejnej debata. Táto kniha je pútavou ukážkou intelektuálnej konfrontácie ideálu a praxe demokracie na pozadí dôležitého problému – vzťahu nenávistného prejavu a demokratického občianstva. Ide o kľúčový text nielen pre právnych filozofov, ale aj pre teoretikov ústavného práva a teórie demokracie či obhajcov slobody prejavu.

Marian Kuna

Marian Kuna
Katedra filozofie
FF KU v Ružomberku
Hrabovská 1
034 01 Ružomberok
Slovenská republika
e-mail: marian.kuna@ku.sk